

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

II. Poljansko kolo.

c.

Kolo v Predgradu.

(Dalje.)

Po nevšečni nepriliki završilo se je to kolo v zadnjem zvezku prerano. Po predzadnjih dveh vrsticah tega spisa na str. 500 čitaj dalje:

8.

Puška puče¹⁾ iz drugoga kola
I ubije Ivana junaka.
Igraj kolo dva luga zelena!
,Niso' ono dva luga zelena,
Več je ono ,ta' zvezda danica,

Na nji kola²⁾ Marija divica,
Sinka Boga naručaj držijo.³⁾
Pomozi Bog, pomozi Bog!
Nápi(j) meni, a jaču tebi.

Navada je po svedokovih besedah »kolo igrati« (v Predgradu) o veliki noči, o binkoštih, na svetega Janeza krstnika god, o božiču (»o božiči«), na sv. Štefana, na sv. Janeza,⁴⁾ na sv. tri kratje in na novo leto.

Zanimljiva in jako važna za našo razlago je svedokova opazka, da si izbirajo dečáki neveste ali odrasle déklíce za ženitev po navadi samo v kolu,⁵⁾ (kakor se znanijo po vélikih mestih gospodiči z gospodičinami na očitnih in neocitnih plesih po dvoranh ali sobanh).

¹⁾ V matici bilo je že prav tako napisano hrv.-srb.: »puče«, potlej pa z isto roko ,popravljenoe' t. j. pokaženo tako: »puči«. — Premotilo je pisalca najbrže nsl. lice: »póči«.

²⁾ Od hrv. »kolati« = nsl. sukati se (kreisen, sich im Kreise drehen). Pogrešam tega glagola pri Vuku; rabi pa i Žumberčanom (»Vlahome«).

³⁾ Namesto: drži. Spomina je vredna ta posebnost, da se govori tù tudi o Mariji devici v 3. množni osebi, kakor govorimo Slovenci o takih osebah, katere posebno poštujejo, a vendar svetničke in svetnice, [tudi Marijo devico], dà, celò Boga tikamo po stari navadi. Prim. tudi str. 498 (6).

⁴⁾ Ivana evangelista (27. decembra meseca).

⁵⁾ Po matici: »Navada je le takrat, kadar se kolo igra, de se dekleta fantjam (sic) dopadeta (sic), in fanti dekletam takrat, kadar je kolo, si fanti dekleta za ženitvo izbirajo navadno«.

Po tem se vidi, da pesmi, ki smo jih imeli v mislih iz početka, niso izmišljene povse, nego da se oslanjajo na resničen naroden običaj, ki se vrši med Belimi Kranjci pri Poljanah (oziroma: v Poljanah) še dandanes.

Navadno se tudi v Predgradu začne kolo igrati »šele po večernicah« t. j. ob 3. ali 4. »popoldan« ter se igra do 8., do 9. ure zvečer; a na sv. Ivana (tu »Janza«) evangelista¹⁾ začnejo préej ob »pol enajste ure ,pred poldan', ter igrajo do dveh ,popoldan'«. ²⁾ Potlej gredó (»grejo«) južinat; po južini, ob treh ali štirih ³⁾ začnó (»začnejo«) pa zopet ter igrajo do 9. ure zvečer.

Če je lepo vreme⁴⁾, pridejo tudi drugi ljudje z vseh stranij kola (»kolo«) gledat, ne samo iz druge vasi, nego celó s Hrvatskega (»is hrvaškega«).

»Navadno je«, dodaje naš svedok, »de enkrat ,skačejo', kedar kolo igrajo, in spet počasi okoli ,kolajo' in pojejo vsake vrste pesmi in tudi druge pesmi, in se veselijo.«

Na sv. »Janeza krstnika dan ali god« je pa taka navada: Zvečer ob 8. uri se zberó (»zberejo«) iz vse vasi dečáki (»fantja«!) in dekleta, vzamejo najprej (»narprej«) voz, in s tistim vozom »grejo in začnejo prec od kraja vasi po hišah drva zbirat(i)«. Vsaka hiša mora nekaj (»nekej«) drv dati; če ne, vzamejo si jih dečáki sami. Po vsi (»celi«) vasi pobirajo drva od kraja do konca vasi. Potem odpeljejo tisti (»otpelajo tista«) voz drv četrť ure daleč (»deleč«) od vasi blizu ceste na »eno« trato, in naložijo ter zakurijo ogenj⁵⁾ »strašno, strašno velik in pri tistem ,ognji' kolo igrajo, . . . tudi plešejo in se veselijo ter različne pesmice popevajo vso božjo noč do belega dne, vsi skupaj«. ⁶⁾

Tudi iz druge vasi pridejo dečáki kola (»kolo«) gledat, pa le tisti, »kteri se imajo dobro skupaj« z domačimi fanti, in kteri se upajo priti. Drugi ne smejo priti, zato ker se préej pokarajo (»skregajo«), napósled (»nazadne«) še stepejo; ali to se malo kedaj (»kdaj«⁷⁾) zgodi.

Kedar je že ogenj zakurjen, ondaj (»takrat«) se začne kolo, ki je »strašno veliko« — iz vse vasi dečáki (»fantje«) in dekleta, ki po-

¹⁾ Prim opazko na str. 551.

²⁾ V matici uprav: »do dveh urah popoldan«.

³⁾ V matici: »ob treh ali štereh urah«.

⁴⁾ V matici: »čeje leipo vrejme«.

⁵⁾ V matici tù: »ogein«; (pozneje pa: »pri ognji«).

⁶⁾ V matici: »in vsake sorte vrsne pesmice pojejo celo božjo noč usi ukup fantja in dekleta«.

⁷⁾ Metličan izgovarja razločno: »kđaj« s poluglasnim, naglašnim è (e); zato pišem tudi: »kedar« (a ne »kadar«).

pevajo vsake vrste pesmi¹⁾; »ampak jest' bom«, veli naš svedok, »le ano pesem izpisal, katero nar pred začnejo peti«²⁾

Sveti Ive kres nalaga
Na Ivanje »zvečer na večer«,
'Si kresniki na kres dojde
Na Ivanje zvečer na večer.
'Si kresniki in kresnice
Na kres dojde na Ivanje.

[Na Ivanje zvečer na večer³⁾];
Samo nije rože Margete
Na Ivanje zvečer na večero.
Roža Margeta doma se spleta
Na Ivanje večer na večero.

Zbiraj se, zbiraj, lipi zbor,
Pojdmo v kolo, dragi moj!
Malo cupni, malo lupni.⁴⁾
Da se trese celi dom!
Z okom se vni, grlom pevnii,
Nogom skoči kako grom!
Noga lahka, srce zdravo,
Kolo leti kako »djavo(l)«⁵⁾
,Poskočice' djevojčice,
,Kaj' so htele, to so i⁶⁾ smele.

9.

,Daj' nam brate — ?) piti
,Dej' nam iz vrča vina uliti⁸⁾
Poj (d') sim⁹⁾ brzo pa natoči
Da nam bratja bol(j) poskoči.
Jasno je nebo široko,
Žarko je sunce visoko,
Moja draga je daleko
U¹⁰⁾ sred kola u¹¹⁾ popreko,
Preko gleda na mene
I na ovu do¹²⁾ mene.

Hvatajte se kola toga,
Od višnjeg' je ono Boga;
S rukom drži bratac brata,
Blizi srca njega hvata.
Muzik¹³⁾ svira, srce dira.
Kolo, kolo muzik svira,
Noga zemljo¹⁴⁾ ne dodira.
Dajmo, brate, ijujuju!

10.

Momci čili podvikuju.
Muzik svira, ne da mira,
A još više djevojčice,
,Njihe' oči i nožice.
,Dej, brate, ijujuj!
Kteri bi takov momak bil,
Ke (ki) se ne bi pošalil?

1) V matici: »in tudi pojejo vsake sorte vrsne pesmi«.

2) Malo poprej čita se v matici: »navada je nar poprej tola pesem peti«. (Tako: »stola« nm.: »sto-le«) pravijo v takih slučajih mnogi Gorenjci) Pis.

3) V matici izpuščena je menda jedna vrstica; kajti ondi čitaš (soper mero) tako: »Na kres dojde na Ivanje zvečer na večer«.

4) Prim óno »dubrovačko': »hopa, cupa, skočmo bolj«, ... ki se čuje tudi v Lonji (v Posavini), »Arktiv« VII 287.

5) Vrag (hudič).

6) Ta i je odveč

7) [vina?]

8) Pravilneje bi bilo: »Daj nam 'z vrča vina vlitie«.

9) V matici: »Poj sum«.

10) In¹¹⁾ v matici v.

12) Tù »do« = polag (poleg).

13) V matici tû: »muzikant«, ki je pa je za »osmerca' malo predolg; a malo niže čitaš tudi v matici dvakrat pravilno: »muzik (izr. muzik) nm.: »muzikant«.

14) Nm.: zemlje. Tudi v srbskih narodnih pesmih čitaš pogostem kazalnik ali tožilnik (acc.) namesto zanekalnega roditelja (genet. negationis).

Veselje priklopilo je do vrhunca. Zato prijatelj! ne čudi se, da se je baš v zadnjih treh vrsticah malo pokvarila — méra; kajti o taki priliki pévec, vès v ognji, ne utegne šteti . . . zlogov na prste, kakor ti.

»In to je use resnica, kar je tukaj popisano, in ‚glih takú‘ imajo navado.« — S temi besedami završuje stoprav drugi naš svedok, Jure Ráde iz Predgrada, svoj zanimljivi popis. —

Gledé jezika v poljanskem kolu, treba pritrditi Kobétovim besedam (str. 415), in to za sedanjo dóbo s tem popravkom, da se popevajo v »poljanskem kolu« pesmi večinoma v srbsko-hrvatskem narečji, pomešanem kolikor toliko s slovenskimi besedami in oblikami. Po oblikah: »lipi (zbor)«, »divojak« (gen. pl.) v 1. oziroma 2. kolu poljanskemu (str. 493), »ki« (494) v 3. pesmi pa sodimo, da je — kakor v Metliko —, tako tudi v Poljane najprej dospelo hrvatsko (čakavsko) kolo, s časom se mu pa pridružilo tudi srbsko.

Beseda v igri: »Most«, ki ne spada vprav v »kolo« je pa, kakor v Metliski igri istega imena, slovenska (razven nerazumnega: »Brojeli broj bronjke broj«); slovenska je tudi 2. pesem (str. 493):

»V našem polji zlata jablane«.

Po pobožnih pesmih, ki se vrsté s posvetnimi, vidi se krščanstva velik vpliv, kakor v naslednjem »žumbersku kolu« — tudi v »poljanskem«.

Izvirna in prekrasno povedana je v tém kolu tudi národna misel, da je kolo uprav od »višnjega (t. j. najvišjega) Boga«, dočim bomo slišali skoro, da ga je nekdo izvajal celó — od vraga, a posredno . . . od Turčina.

II. Kolo na Vinici in po njeni okolici.

Razglasil je bil dr. E. V. po lanskem »Slovanu« (str. 380), da se tudi okrog Vinice, kakor povsod ob Belokranjski Kolpi igra še »kolo«, posebno o božiču, da mu je pa gosp. Fr Trošt, nadučitelj na Vinici, poslal nekoliko »pripevek« k igranju, a brez izjeme same četverovrstne gorenjske in koroške, ki jih je utegnil tam zatrositi kak krošnjar, da pa drugod popevajo v »kolu« menda še prave domače popevke. — Zato sem istega vrlega narodnjaka, gosp. Trošta, letos pismeno naprašél in res tudi naprosil, da je blagovolil še povpraševati na Vinici in okoli Vinice po pravih národnih pesmih te vrste. Uljudni gosp. nadučitelj priobčil mi je napósled več nego sem si bil v nadi. Bodi i njemu zaslužena očitna hvala za to.

Po njegovem poročilu igralo se je nekdanj »kolo« na Vinici na malem holmci »na Majeru«, in to o božiču in naslednjih praznikih, vselej po večernicah. Nekaj jih je plesalo na prostoru, napravljenem vsred »snežne gladine«; a drugi so gledali ter se zabavali¹⁾ z različnimi opazkami o plesalcih in plesalkah.

»Petje« — piše gosp. T. — »bilo je mnogovrstno, a le malo tega sem mogel zaslediti«.

Pravo kolo so igrali še okolo in do leta 1870, a zatrlo se je, in to največ z vplivom častite duhovščine, kateri so gotovo neugodne bile kake »nerednosti«.

V starini bilo je sicer nekoliko izvornih pesmic pri tej zabavi, a to že pred več nego 30 leti, dočim so se pozneje popevale »navadne narodne popevke«, kakeršne so n. pr. Vodnikove okrogle in druge. Ena izmed starih začenjala se je tako:

1.

Mera: —v | —v | —v | —v
—v | —v | —v | —v

»Hajdi, hajdi, draga moja,
Hajdi brzo, milena,
Kolo igrat, duša draga,

L'jepa ti, devojčica!²⁾
Igraj brzo i veselo,
Mlada moja rožica!«

»Dalje« — veli gosp. T. — »nisem mogel spraviti«.

»V sosedni fari še zdaj plešejo kolo — na Vrhu, — a samo po 4 do 5 parov, in to ženske in možki, a ne ravno, da bi jih bilo enako število;³⁾ pesem je pa »sedanja narodna«.

»Národne v »kolu« so tudi te:«

2.

Mera: —v | —v | —v | —v

Fantič pride pod okence,
Potrkal je na polkence;
Mamka pa prav'jo, kje je ključ,
Da grem — po luč.⁴⁾
Fantič se je svetlobe bal,

Klobúk si je na glavo d'jal.
Fantič pride na sred vasi,
Zavriskal je na vse strani;
Mamka pa prav'jo: fant gre v vás,
,Ki ima — lep glás.⁵⁾

¹⁾ Po našega gosp. svedoka svedoči rabi Viničanom glag. »zabavljati (komu) za nemški: necken, schimpfen, spotten; »zabavati se« pa za nemški: sich »unterhalten«. (Hrvatom in Srbom znači pa »zabavljati se«: sich unterhalten.)

²⁾ »L'jepa«, a vender »devojčica (nm: djevojčica).

³⁾ V prvem dopisu poročal mi je gosp. T., da igrajo »kolo« na Vinici, na Vrhu in po bližnjih vaséh dečáki (»fantje«) in dekleta vkupno na božič in o svetkih«, da se je pa ta navada v tem času opustila že močno.

⁴⁾ Pravilneje bi bilo: »Da grem [précej po svetlo] luč«.

J. N.

⁵⁾ *Ki* nm.: ker. Zarad mere mislimo si pa tako: »Zató ker, 'ma takó lep glás«.

J. N.

3.

Mera: 0 - | 0 - | 0 - |

Visóke sò goré,
Zeléni travniki,
Pa gládke sò stezéc,
,Kod' mi moj fántič gré.
Petelinček ¹⁾ je zapél,
Daníca je prišlá;
Fántiček slóvo vzél,
Se dèkle jókala.
Molči, molči ljubica, ²⁾
Se bomo videla;

Pod tvojim' okenci
Se trav'ca zeleni.
Na glavci klóbuk 'mam,
Za njim pa ,pušec' lep
Ta pušec tako lep,
Da ga mógel cesar vzét'. ³⁾
Hribci zdaj odganjajo, ⁴⁾
Sneg je preč in preč, ⁵⁾
In rožice rastó,
In ní je zíme več.

4.

Mera: 0-0 | 0-0 |
0-0 | 0-

Štiri muzikanti,
Naredite eden marš ⁶⁾
Me bôte spremili,
Ker pojdem čez vás.
V Ljubljano sem prišel,
So m(i) dali nov ,gvaut',
,To' flinto soldačko,
Soldat moram bit'.
Eno dèkle sem imel ⁷⁾
Še mlajšo ⁸⁾ kot jaz

Stanuje na Kranjskem,
Na Laškem pa jaz
Pozdravljena bódi
Ta kránjska zemljá,
Ki nótri stanuje
Ta ljub'ca mojá.
Eno ⁹⁾ pismo sem pisal,
Na dom ga poslál,
Me zmérom skrbélo,
Kakó je domá.

5.

(Mera različna.)

Da sem znala,
Ne bi se udala,
Da je Ivo
Čuden pijan'c;
Pije po noči
Do belega dana

Pak od zore
Do temne noči.
Kad lunica sveti,
On prolazi
K svojoj dragoj ljubici.

1) »Petelin« pripadal bi tù bolje, a samo zarad mere. J. N.

2) Nm.: »Molč' mólči ljubica«. J. N.

3) Nm.: B' ga mogel césar vzét' [= da bi ga mógel césar vzéti].

4) in 5) Nm.: Hribci odganjajo — In sneg je preč in preč.

6) Nm.: »Nar'dite (zagód'te) en marš«.

7) Nm.: »En' deklè sem imèl« (po gorenjski); a Beli Kranjec greši rajši soper mero nego zoper slovnico. J. N.

8) Tù je bila zopet природа jačja od slovnice.

9) Nm. po gorenjski: »En' pis'm sem pisal.«

(Dalje prihodnjič.)

